

REZUMAT

Secolul al XIX-lea a reprezentat în istoria Bisericii Ortodoxe Române o perioadă deosebit de interesantă și importantă. În prima jumătate, românii ortodocși au viețuit dispersați în trei imperii diferite. Practic, teritoriile românești s-au situat la confluența a trei zone de civilizație – cea apuseană, cea otomană-islamică și cea rusească-pravoslavnică. În privința Bisericii Ortodoxe, au existat asemănări, dar și deosebiri importante în privința relației cu autoritățile de Stat. Pe de o parte a existat o asemănare între situația Ortodoxiei din Imperiul Otoman și din cel Habsburgic, în sensul că în ambele, ortodocșii au constituit o națiune confesională pluriethnică: *rum-millet*-ul în Balcani și *națiunea ilirică* în Ungaria habsburgică. Pe de altă parte, în privința constituției bisericești, a existat o oarecare asemănare între Ortodoxia habsburgică și cea rusească, în ambele fiind impus sistemul consistorial, prin intermediul căruia, autoritatea Curții (habsburgică sau țaristă) controla viața internă bisericească (prin intermediul *comisarului regal*, în Mitropolia de Carloviț și *oberprocurorului* în Rusia). Între cele două imperii creștine a existat o continuă rivalitate în privința expansiunii spre Balcani. Habsburgii au anexat Bucovina, iar Rusia a reușit să ocupe în mai multe rânduri Principatele române și să anexeze temporar Ortodoxia românească. În cele din urmă, doar Basarabia a fost integrată din punct de vedere politic și bisericesc în Rusia. În ceea ce a rămas din Principatul Moldovei și în Țara Românească autoritatea rusă „protectoare” a impus Regulamentele Organice, prin care fâgașul tradițional al Ortodoxiei românești transcarpatice a avut de suferit. În locul simfoniei bizantine, a fost impus sistemul bisericesc rusesc, în special în privința controlului averilor bisericești.

Pe de altă parte, în întreagă această perioadă, a existat, aproape nebăgată în seamă, și Ortodoxia românilor ardeleni. În pofida faptului că a fost doar tolerată și cu totul desconsiderată de către autoritățile politice ale Principatului Transilvaniei, ea a reușit totuși să supraviețuiască. Pronia cerească a dus însă la numirea în fruntea eparhiei vitregită de la Sibiu a lui Andrei Șaguna, chiar în ajunul revoluției pașoptiste. Pătruns de spiritul timpului și de misiunea la care a fost chemat, viitorul mitropolit Andrei a schimbat cu totul statutul juridic al Bisericii sale și al credincioșilor acesteia. A reușit aceasta doar prin transformarea Bisericii sale într-o veritabilă Biserică a poporului. Metoda folosită a fost reînnoirea constituțională a Ortodoxiei, așezarea relației dintre stat și Biserică pe un alt fâgaș. Șaguna a cunoscut cu adevărat reflecțiile teologice ale vremii sale; a înțeles doleanțele comunităților ecleziale din centrul Europei de a se elibera cu adevărat din chingile autorității de stat. A impus aceste doleanțe în Transilvania. Totodată, Șaguna a fost capabil să interpreteze în conformitate cu canoanele Bisericile Ortodoxe toate mișcărilor de autonomie bisericească și de reformă constituțională ale epocii sale, din Bisericile eterodoxe.

Lucrarea de față, propusă ca teză de abilitare, prezintă detaliat reflecțiile teologice care au stat la baza redactării Statutului Organic, constituția bisericească prin care Mitropolia ortodoxă a românilor din Transilvania și Ungaria a devenit cu adevărat o comunitate eclezială vie. Totodată, lucrarea prezintă și impactul reformei șaguniene asupra celorlalte Biserici din spațiul românesc. Opera săvârșită de Șaguna a avut o asemenea importanță, încât au fost nevoiți să se raporteze la ea și cei care conduceau destinele Ortodoxiei din vecinătate. În Bucovina, organizația șaguniană, dorită de cler și de credincioși, a fost respinsă cu înverșunare de factorii de decizie din Ministerul Cultelor de la Viena. La București, ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice și totodată reformatorul școlii românești, Spiru Haret, a intenționat realizarea unei reforme de tip șagunian și în Biserica Ortodoxă a Regatului român. Intrigile politicianiste nu i-au permis. În Basarabia, aflată în

subordinea Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse, reforma constituțională a fost doar parțială, ea implicând doar clerul inferior, nu însă și laicatul, fapt de pe urma căruia a avut de suferit în cele din urmă întreaga societate rusă.

În cele din urmă însă, Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse din 1917-1918 a acceptat în cea mai mare parte principiile sinodale (așa cum au fost ele implementate de mitropolitul Șaguna în Ardeal). Datorită noului regim bolșevic, ele nu au putut da roadele dorite. În Biserica Ortodoxă Română, unificată în România Mare, principiile organizării șaguniene au rămas vii, fiind considerate ca aflându-se la baza și următoarelor statute bisericești.